

V S I T Závery z diskusného fóra VSIT

Inovácie, technika a technológia v islame

Na fóre VSIT, ktoré sa uskutočnilo v mesiaci august 2023, členovia diskutovali na tému „Inovácie, technika a technológia v islame“. Preberaná téma sa sústredila na nasledujúce otázky:

1. Inovácia, technika, technológia - definície,
2. Technika - minulosť a dnešok porovnanie,
3. Technika, technológia, jej účel a Korán,
4. Umelá inteligencia,
5. Závislosť na technológiách, technike a dopamín,
6. Reverzné inovácie
7. Otázne inovácie

1. Inovácia, technika a technológia - definícia

Pre komplexné pochopenie nižšie diskutovanej témy je potrebná, z terminologického hľadiska, definícia používaných základných pojmov.

Technika - prostriedok na využitie a ovládanie prírody v prospech človeka (napríklad domáci spotrebič - chladnička)

Technológia - ľudská činnosť, postup, ako čo najlepšie využiť dostupné zdroje na rozvoj (napr. technológia pasterizácie mlieka)

Inovácia znamená zmenu voči niečomu pôvodnému alebo zaužívanému,

Inovácia v technických záležitostiach - znamená obnovenie, zdokonalenie v rámci techniky alebo technológie, zavedenie niečoho nového. Táto definícia má väčšinou pozitívny význam. Používa sa v spojeniach ako inovácia technológie i inovácia techniky.

Inovácia, novota (arabsky *Bidaah*) v náboženských otázkach a praxi - znamená zmenu oproti pôvodnému zaužívanému ustanoveniu alebo náboženskému nariadeniu. Má poväčšine negatívny význam. Označuje sa ako určitý typ odklonu od toho pôvodného, zoslaného a perzistentne stanoveného Bohom. Je to niečo, čomu by sa mal veriaci človek vyhnúť. Týka sa hlavne niektorých záležitostí spojených s náboženstvom.

Téza ohľadom zavádzania nových myšlienok a správania v náboženstve stojí na výroku zo sunny (tradícii po prorokovi Muhammadovi):

“Prorok hovorí: „Ak niekto zavádza niečo nové, čo nie je v súlade s princípmi nášho náboženstva, táto vec je odmietnutá.“ “Ten, kto by priniesol do tejto našej veci (veci náboženstva) novotu, ktorá v nej nie je, tak ju nemožno prijať” (Sahih al-Bukhari 2697, zväzok knihy 53, hádīt 7, <https://sunnah.com/bukhari:2697>)

1.1 Problém nesprávnej definície Bidaah v náboženských záležitostiach

Už po smrti proroka Muhammada sa začali diskusie o tom, čo je, a čo nie je *Bidaah* v náboženských záležitostiach. Tieto diskusie sa však netýkali samotných náboženských zásad islamu a viery, ale týkali sa hlavne vedľajších záležitostí spojených s náboženstvom. Jedna skupina muslimov považovala *Bidaah* za negatívnu len pokiaľ sa týkala výlučne náboženských úkonov v islame (napr. zmeny pri vykonávaní modlitby, ktoré nie sú podložené dôkazmi z tradície proroka Muhammada). Druhá skupina muslimov (na rozdiel od prvej) však v otázke *Bidaah* označovala za neprijateľné aj vedľajšie prejavy spojené s náboženstvom, napríklad nosenie iného odevu než nosil prorok (oblek a iné). Táto druhá skupina pod pojmom *Bidaah* chápala takmer všetko, čo nekopírovalo 100% život prvých muslimov - nielen náboženský život, ale celkovo aj všetky oblasti bežného ľudského života. Dnes takéto chápanie *Bidaah* môžeme nájsť napríklad medzi muslimami salafistického a wahabistického smeru alebo medzi kresťanskými amišmi.

Jedným z príkladov toho, aká široká môže byť diskusia ohľadom *Bidaah* je príklad z minulosti o spore učencov o tom, či je alebo nie je *Bidaah* to, že sa muslimovia umývajú pred modlitbou (vykonávajú wudu) vodou z vodovodného kohútika. Pri zavedení vodovodných kohútikov v Egypte v roku 1884, sa učitelia rozdelili na dve skupiny. Jedna povolila použitie verejných vodovodných kohútikov na účely vykonania wudu (zástancovia Hanafijovskej právnej školy), druhá nie (zástancovia ostatných troch právnych smerov / škôl). Odporcovia povolenia používania vody z verejných vodovodných kohútikov sa okrem argumentu, že prorok Muhammad ani muslimovia predtým nepoužívali vodovodný kohútik, sústredili na dve ďalšie skutočnosti. Prvou skutočnosťou v argumentácii bolo, že voda z verejných kohútikov je zmiešaná s chlór, čo zmenilo podstatu vody pridaním inej zložky do nej. Druhá skutočnosť, že použitie verejných vodovodov spôsobovalo vodné kaluže na uliciach z ktorých okolo idúce vozidlá špliechali nečistú vodu na ľudí, a tí preto museli vykonať wudu znova. Učitelia Hanafijovského právneho smeru / školy, ale povedali, že chlór nie je vo svojej podstate znečisťujúca látka, preto nemení povahu tečúcej vody. Neskôr sa verejné kohútiky postupne ujali pre ich praktickosť a táto otázka (až na malé výnimky) sa už neriešila.^{1 2 3}

Ako sme už vyššie spomenuli, dodnes vo svete existujú náboženské skupiny, ktoré si zamieňajú *Bidaah* v náboženstve s *Bidaah* v každodennom živote. Typickým príkladom takéhoto zamieňania pôjmov sú taktiež amiši (kresťanská denominácia žijúca v USA). Amiši nepoužívajú elektrickú energiu s prenosom v kábloch, a teda ani spotrebiče ako sú práčka a iné. Neriadia autá. Táto skupina ľudí si určila, že všetko čo bolo vynájdené neskôr než v druhej polovici 17. storočia, teda po založení ich náboženského smeru, je *Bidaah* v náboženskom zmysle.

1

<https://www.addustour.com/articles/1048938-%C2%AB%D8%A7%D9%84%D8%AD%D9%86%D9%81%D9%8A%D8%A9%C2%BB-%D9%88%D8%AD%D8%AF%D9%87%D9%85-%D8%A3%D9%81%D8%AA%D9%88%D8%A7-%D8%A8%D8%AC%D9%88%D8%A7%D8%B2-%D8%A7%D9%84%D9%88%D8%B6%D9%88%D8%A1-%D8%A8%D9%85%D9%8A%D8%A7%D9%87-%D8%A7%D9%84%D8%AD%D9%86%D9%81%D9%8A%D8%A9!!>

² <https://www.ahewar.org/debat/show.art.asp?aid=588219>

³ <https://elagouz.forumegypt.net/t514-topic>

S podobne problematickým prístupom sa dnes stretneme i u ultrakonzervatívnych smerov islamu ako sú salafisti alebo wahabisti. Salafisti si zakladajú na tom, aby sa nielen v živote duchovnom, ale aj v živote svetskom nedostavila akákoľvek Bidaah, ktorá by menila niečo, čo už existovalo, za čias Proroka. Tieto skupiny kladú na úroveň povinného napríklad nosenie odevu aké nosil Prorok (voľné, biele alebo zelené, nohavice nad členky). Problémom pritom ani nie je až tak odporúčanie udržiavania týchto vonkajších svetských pravidiel (niekedy argumentovaných doporučením), ale fakt, že v prípade odmietnutia dodržania tejto nimi odporúčanej praxe inými muslimami, môžu byť takíto muslimovia slovne napádaní v zmysle: *“nie si muslim, ak nedodržuješ príklad Proroka, páchaš hriech”*. Takýmto konaním sa v podstate stane z odporúčaného pravidla správania sa povinné pravidlo duchovného života. Pokiaľ sa (z pohľadu uvedeného smeru) stane z daného odporúčaného pravidla obliekania povinné pravidlo, môže to niekedy zájsť až do takého extrému, že muslima v dlhých rifliach alebo bez brady označia zástancovia tohto Salafistického smeru za nemuslima, ba až za kafíra (človeka odmietajúceho vieru v Boha jedného jediného).

Medzi ultrakonzervatívnymi skupinami veriacich rôznych náboženstiev dochádza v poslednej dobe tiež k zaujímavým paradoxom, ako napríklad:

- používanie bateriek a generátorov u kresťanským amišov. Amiši majú zakázané vynálezy, ktoré boli vynájdené od polovice 17. storočia dodnes. Ich domácnosti nie sú napojené na elektrickú energiu (káblami). V poslednej dobe však v urgentných prípadoch používajú ako svietidlá baterky na batérie, alebo generátory poháňané naftou produkujúce elektrickú energiu pre technológie využívané v priemysle.
- používanie internetu a telekomunikácií na vydávanie fatiew a zároveň zákaz úplného sledovania televízie (ako spotrebiča) u indickej skupiny Deobandi indických muslimov⁴ (Podľa tejto skupiny televízia prináša veľmi veľmi veľa negatív, preto ju úplne zakazujú. Internet až tak dopodrobna neriešia, pretože tam vyjadrujú svoje myšlienky, pričom na internete dnes nájdeme aj televízne seriály atď.).

1.2 Záver

V islame nie sú technológie a technika vnímané negatívne. Negatívne je vnímaná iba Bidaah v zmysle zmien základných zásad v rámci náboženstva a viery.

Kritériom, ktoré kvalifikuje konkrétny čin ako Bidaah v náboženstve, je jednoznačný záver všeobecnej diskusie medzi učencami, ktorý určité správanie alebo technológiu takto označí. Učenci pridružení k salafistickým a wahábistickým smerom argumentujú exkluzívnou, doslovnou definíciou, ktorá zahŕňa čokoľvek, čo nie je špecificky vykonané alebo potvrdené Prorokom. Naproti tomu sufisti preferujú inkluzívnu, holistickú definíciu založenou na význame Bidaah (a častokrát povoľujú Bidaah nie len v rámci svetských záležitostí spojených s náboženstvom ale aj v rámci náboženských zásad samotných). Stredný, striedmy názor rozlišuje medzi inováciami, ktoré by viedli k porušeniu základných zásad a pravidiel duchovného a náboženského života od tých, ktoré by mohli byť prínosom, aj keď ide o niečo nové a dovtedy nezaužívané. Neodsudzuje napr. použitie techniky, kým je jej použitie v prospech ľudí a nevedie k porušovaniu základných zásad islamského náboženstva alebo k deštrukcii jednotlivca alebo spoločnosti.

⁴ Kadri, *Heaven on Earth*, 2012: p.190

2. Technika - minulosť a dnešok, porovnanie

Problém s definíciou pojmu Bidaah v *náboženskom zmysle* úzko súvisí s veľmi rýchlou zmenou prechodu všetkého na Zemi za posledné roky od formy manual - na formu digital. Celkovo sa tieto technológie tak rýchlo menia a inovujú, že nie je možné sa vyjadriť ku každej tejto technickej inovácii v spojitosti s náboženstvom samostatne.

Mnoho učencov v posledných rokoch, inovácie v technike a technológiách, začalo ignorovať z dôvodu, že ich bolo skutočne veľa a nestíhalo sa odborne prediskutovať a poňať s jasnými závermi. V poslednej dobe však dochádza k diskusiám o technike, technológiách a islame, tentokrát však nie o konkrétnych technikách alebo technológiách, ale o zásadách práce s týmito technológiami, tak, aby ich každodenné zavedenie do života muslimov nebolo v protiklade s vierou alebo zásadami islamu.

V priebehu rokov sa mení pohľad ľudí na to, čo patrí do svetských záležitostí (alebo svetsko-náboženských) a čo patrí priamo do duchovných náboženských záležitostí.

Dnes sa medzi muslimami používajú jemné koberce na modlitbu, ktoré sa v minulosti považovali za Bidaah. Koberčeky sa za čias Proroka nepoužívali a začali ich používať až neskôr pútnici do Mekky. Rovnako tak zdobenie mešít bolo v minulosti považované za Bidaah v rámci duchovného poňatia náboženstva. Medzi ďalšie správania a zvyky, ktoré sa dnes v islame používajú za normálne, minulosti ale boli považované za Bidaah patria:

- spievanie Koránu a volania k modlitbe
- prílišná náročnosť v záležitostiach obradnej čistoty
- laxnosť pri rozhodovaní o povolených a nepovolených látkach používaných v potravinárskom priemysle

Akokoľvek sa to môže zdať zvláštne, častokrát dnes bežne akceptované záležitosti boli označené v minulosti za *Bidaah*... A *Bidaah* dneška môže byť akceptovanou záležitosťou dňa, ktorý ešte len príde. Potrebne je to neprehnať, držať sa v strede a vždy pozerieť na účel danej Bidaah.

3. Technika, technológia, jej účel a Korán

Pri definícií zásad toho, ako pristupovať k technike a technológiám si potrebujeme stanoviť to, čo má byť východiskom týchto zásad. Je týmto východiskom vonkajší prejav, alebo účel? Pozrime sa na verše Koránu a opätovne tiež na výrok Proroka o danej téme:

Život najnižší je len hraním sa a zábavou. A príbytok posledný je lepší pre tých, ktorí sa vyvarujú. A či nechápate?! (Korán, 6:32)

Medzi ľuďmi sú takí, ktorí kupujú zábavné rozprávanie, aby tým odvádzali od cesty, ktorú Boh určil, bez toho, aby mali akéhokoľvek poznania. A berú ich na posmech. Tým sa dostane trápenie ponížujúce (Korán, 31:6)

Učinili sme vás stredným umierneným spoločenstvom, aby ste svedčili o ľuďoch a aby posol svedčil o vás. (Korán, 2:143)

Stvoril som žinnov a ľudí len preto, aby Ma uctievali (Korán, 51:56)

“Prorok hovorí: „Ak niekto inovuje niečo, čo nie je v súlade s princípmi nášho náboženstva, táto vec je odmietnutá.“ (Sahih al-Bukhari 2697, zväzok knihy 53, hádit 7, <https://sunnah.com/bukhari:2697>)

Všetky tieto verše a tradície poukazujú na praktické a empirické riešenie problému založené na: -

- dodržaní uctievania Jediného Boha, a súčasne
- neplytváť časom

Pri riešení sporov týkajúcich sa techniky a technológie je teda vhodné vychádzať z nasledujúceho komplexného princípu:

“Samotná technológia je nepodstatná. Záleží v prvom rade na spojení človeka s Bohom. Ak sa technológia používa tak, že spôsobuje oslabenie spojenia človeka s Bohom, ide o negatívne využitie technológie. V tom prípade je takáto technológia zakázaná.”

Ak vychádzame z tohto princípu, a položíme si napr. otázku: Je pozeranie TV, Tik-Tok videí, videí na youtube a pod. správne alebo nesprávne? Dovoľené alebo zakázané?

Odpoveď bude nasledujúca:

- A. muslim pozerá v rámci svojho voľného času prostredníctvom audiovizuálnej techniky videá, ktoré mu pomáhajú sa vzdelávať v islame (TV relácie o islame, rôzne recitácie veršov Koránu, vysvetlenia fatiew atď.) →povolené, doporučené
- B. muslim pozerá v rámci svojho voľného času video vzdelávacie programy, učí sa nové veci o živote, planéte, vesmíre, a pod., zdokonaľuje sa v jazykoch a komunikácii a pod. →povolené, odporúčané
- C. muslim pozerá v rámci svojho voľného času video, ktoré neobsahuje zakázané veci, napr. recepty →povolené
- D. muslim pozerá v rámci svojho voľného času video, ktoré obsahuje zakázané (sex, vulgarizmy atď. →zakázané
- E. muslim pozerá v rámci svojho pracovného času videá →nedoporučené (zanedbávanie práce)
- F. muslim pozerá videá miesto povinnej modlitby →zakázané (zanedbávanie povinnej náboženskej praxe)

Hranice tohto princípu však treba vnímať flexibilnejšie. Tak napr. ak niekto pozerá video v rámci svojho pracovného času a toto video (aj keď mu nebolo jeho pozeranie prikázané priamo zamestnávateľom) prispeje k zlepšeniu pracovného výkonu (napr. používanie určitej funkcie programu, ktorý používa pri práci), potom ide skôr o vítanú činnosť (aj z hľadiska práce), než porušenie daného princípu. Samozrejme, pokiaľ by zamestnávateľ takúto činnosť výslovne zakázal, tak by ju zamestnanec nemal konať, aj keby mala zlepšiť jeho výkon.

3.1 Záver

V dnešnej dobe širokého prístupu k informáciám, je potrebné, aby si ľudia sami vytvorili vlastný názor založený na štúdiu vybraných tém. Z tohto štúdia by si, v súlade so základnými zásadami islamu, vyvodili závery pre náboženskú prax. Ľudia by mali vynaložiť snahu nadobudnúť vzdelanie a rozhľad, aby si budovali správne svoje názory, ktoré sa môžu v priebehu doby ich vzdelávania meniť; aj keď možno s istotou povedať, že každý z nás sa neustále vzdeláva počas celého svojho života v terajšom živote. Čo sa týka tém, ku ktorým sa Korán priamo nevyjadruje, je v dnešnej dobe potrebné, aby mal každý človek možnosť vytvoriť si súhrn zásad, ktorými sa riadi, založených na pochopení Koránu a zároveň na dobových a životných okolnostiach s ktorými sa daný človek stretáva.

Technika a technológie (TV, počítače, mobily - videá, filmy, sociálne siete) nie sú ani dobré ani zlé vo svojej podstate. Správnymi alebo nesprávnymi, povolenými, doporučenými, nedoporučenými alebo zakázanými, ich vždy činia iba okolnosti za ktorých sa používajú a na základe ktorých sa posudzujú (účel, zámer, - ako dlho, k čomu sa využívajú). Z hľadiska posudzovania nie je samotná technológia tá podstatná, ale spôsob a účel na čo sa používa.

4. Umelá inteligencia

V poslednom čase vystupuje do popredia otázka umelej inteligencie (AI). Tak, ako ostatné techniky a technológie, môže mať pozitívny i negatívny dopad.

Pozitíva umelej inteligencie: rýchle šírenie informácií, kontrola správnych a nesprávnych informácií na základe jasne, zrozumiteľne a správne nastavených algoritmov.

Negatíva AI: Už v dnešnej dobe ich môžeme pozorovať. Ešte nie sú tak vypuklé, ako budú v nasledujúcich rokoch, keď sa AI bude čím ďalej viac inovovať, ale tieto negatíva sa už začínajú objavovať. Ide o napodobňovanie a šírenie neprávď prostredníctvom generovaných videí, textov a nahrávok použitím AI. Ako príklad uvádzame konverziu influencera Andrew Tattoa (A.T.). Tento influencer, ktorého sledujú na svete milióny ľudí, konvertoval k islamu približne pred rokom. Už pár mesiacov sú viditeľné pokusy o tvorbu videí pomocou AI a ich zverejňovanie na kanále Youtube s nafingovanými prehláseniami A.T. pomocou umelej inteligencie, ako akoby prehlasuje, že od islamu odstupuje. Tieto videá sa snažia klamlivo navodiť presvedčenie, že daná osoba vykonala niečo, čo nevykonala. Momentálne však má AI ešte nedostatky ohľadom audiovizuálneho prevedenia detailov, takže je možné v detailoch oddeliť pravdu od lži (napr. pohyby rúk) za predpokladu, že video nebolo vytvorené profesionálnym a sofistikovaným nástrojom AI. V budúcnosti to bude čím ďalej ťažšie a ťažšie až nemožné rozoznať (aj pri použití bežne dostupných aplikácií). Nebude sa preto dať spoliehať na informácie, ktoré si ľudia minimálne 2-3x neoveria.

Nasledujúce obdobie môže priniesť i vďaka inováciám v oblasti AI značné problémy nárastu šírenia dezinformácií nielen v oblasti viery a náboženstva (prekrútené fatwy, dokonca e-knihy v knižniciach), ale i v oblastiach politiky, no i úplne bežného obyčajného života človeka.

Bude potrebné, aby si sami ľudia vedeli hľadať zdroje, naučili sa sami rozmýšľať podľa zásad islamu a tým aj s použitím vlastného úsudku vedieť rozlišovať či je niečo

správne alebo nesprávne. To im dá slobodu okrem iného aj v tom, že nebudú potrebovať premýšľať o tom, či je niečo prefabrikované alebo nie.

5. Závislosť na technike, technológiách a dopamín

Ako sa hovorí: technika a technológia je buď našim služobníkom, alebo našim pánom. Ak sa správne využíva, má mnoho výhod a pozitívnych vlastností na vzdelávanie človeka, na uľahčenie a urýchlenie práce, v liečebných procesoch a pod.

Negatívom okrem nesprávneho používania techniky a technológie, môže byť aj závislosť na nej. Táto závislosť môže mať viacero podôb:

- A. hormonálna - na základe vyplavovania dopamínu. Na túto oblasť si treba dať pozor najmä u detí, ktoré sa môžu ľahko stať závislými na nadmerné sledovanie rozprávok alebo hraním sa počítačových / konzolových hier. U dospelých sa dá táto závislosť pozorovať napr. pri vypnutí telefónu. Závislosť človeka na mobilnom telefóne sa prejaví tak, že závislý človek neustále berie opätovne telefón do ruky, aby tak našiel nové vnemy, informácie, ktoré u neho spôsobia vyplavenie dopamínu v mozgu a chvíľkové nasýtenie jeho nervovej sústavy. Táto závislosť na dopamíne získanom napr. sledovaním videí, seriálov, krátkych správ, množstva obrazov - množstvo informácií za krátku dobu - však môže mať nakoniec svoje negatívne následky v podobe zhoršenia sústredenia sa človeka, zhoršenia pamäte človeka, zvýšenia prejavov agresivity pri nižšej frekvencii príjmu informácií napr. pri dlhodobom štúdiu, a pod.
- B. technická - súvisí s každodenným používaním techniky a technológií bez možnosti záložného zdroja. V prípade poruchy technológie, techniky, dochádza k úplnému odstaveniu produkcie / jedinca od systému. Napr. problém robotických spotrebičov riadených prostredníctvom internetu pri výpadku internetu, alebo strate / rozbití ovládača alebo strata telefónu (v dnešnej dobe používaného ako ovládač na spotrebiče prostredníctvom aplikácií, platobného zariadenia (NFC platby), úložiska dokladov a pod.)

6. Reverzné inovácie

Raz za čas môžeme vidieť v spoločnosti šírenie tzv. *reverznej inovácie* alebo lepšie povedané "*návratu k pôvodnému*". Takéto niečo sa zvyčajne deje, keď ľudstvo prekročí určité neprekročiteľné hodnotové hranice zásad. Ako príklad môže poslúžiť:

- A. rozširovanie absurdností typu vodenie ľudí na vodítku, tváriacich sa ako pes; stavanie LGBT+ na úroveň normy zdravého života spoločnosti a pod. Až keď sa prekročia niektoré hodnotové hranice v týchto oblastiach, častokrát až potom si ľudia uvedomia, prečo boli tieto veci v minulosti vyčlenené mimo normu života spoločnosti.
- B. hnanie feminizmu do absurdností. To sa prejavuje napr. v tom, že sa volá po tom, aby ženy mali úplne rovnaké práva a teda i povinnosti, ako muži, t.j. bojovať v armáde rovnako ako muži počas vojny, byť rovnako výkonné v práci (popri

povinnostiach v domácnosti a deťoch), muži by mali byť rovnako výkonní v práci a pri starostlivosti o deti a pod. Prílišné presadzovanie feminizmu má za následok postupného odcudzovania sa pohlaví (muža a ženy) pri zakladaní spoločného rodinného života a zotrvaní v ňom, prepracovanosť, vyhovenosť a nakoniec túžba po návrate k pôvodnému usporiadaniu: vzostup životného štýlu kde muž zabezpečuje obživu rodinu a žena zabezpečuje pohodlie rodiny, potreby domácnosti a nezastupiteľnej úlohy pri výchove detí. Tento návrat k pôvodnej tradícii v danej oblasti sa začal okolo roku 2020 a naberá na vzostupe, pričom sa prezentuje pod názvom „*tradwife*”.

- C. návrat ku kvalitnému pestovaniu plodín, životu spojenému s prírodou a k väčšiemu ohľadu na welfare zvierat.

7. Otázne inovácie

Do tejto skupiny patria inovácie, u ktorých zatiaľ nevieme predpokladať ich celkový dopad na jedinca a spoločnosť buď z dôvodu, že sú nové alebo ešte nie sú dostatočne prebádané. V dôsledku toho vzniká v súvislosti s týmito inováciami množstvo nevyjasnených otázok. Napríklad:

- A. *umelo syntetizované mäso* - bude halal alebo nebude halal? Aký bude mať zdravotný dopad na jedinca a spoločnosť? Je to welfare prístup k zvieratám? Šetrí alebo naopak mlieha to viac prírodných zdrojov? Cena verzus výkon?
- B. *umelé oplodnenie za použitia darcovských spermií alebo vajíčok pre umelé oplodnenie od cudzieho neznámeho darcu* - bude toto konanie v súlade so zásadami islamského náboženstva alebo nie? Dieťa nebude poznať svojho rodiča (negatívne vnímané islamským právom). Problémy s možnými incestami (a geneticky degeneratívnymi vplyvmi) alebo problémy v oblasti monitoringu darcovstva?
- C. *klonovanie*

7.1 Záver

Ukazuje sa čoraz viac potreba toho, aby boli ľudia v budúcnosti viac vzdelaní o zásadách viery a morálky a dokázali tieto zásady navzájom zosúladiť. Každý z nás rozumie zásade: „*muslim nesmie krahnúť*”, keďže každý z nás vie, čo znamená krahnúť (či už sa jedná o veľkú alebo o malú vec). Ak dokážeme tieto zásady aplikovať v praxi každodenného života v ich najširšom ponímaní (rovnako vo vzťahu k muslimom aj k nemuslimom a vo vzťahu k nášmu okolitému prostrediu), dopracujeme sa omnoho ľahšie a jasnejšie k odpovediam na takmer všetky sporné otázky týkajúce sa rôznych nových situácií a inovácií, čo nám v dôsledku umožní sa ľahšie rozhodnúť o možnosti vpustiť alebo nevypustiť určitú technológiu do nášho každodenného života.